

ΜΑΡΟΥΛΑ ΚΛΙΑΦΑ

Μια μπαλάντα για τη Ρεβέκκα

ΕΦΗΒΙΚΟ ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΣΥΛΛΟΓΗ ΚΥΚΝΟΙ

Θέση υπογραφής δικαιούχου δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον αυτή προβλέπεται από τη σύμβαση

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη λογοτεχνία για παιδιά και για νέους
Συλλογή Κύκνοι – 97

Μαρούλα Κλιάφα, *Μια μπαλάντα για τη Ρεβέκκα*

Εξώφυλλο: Θανάσης Γεωργίου

Σχεδιασμός εξωφύλλου σειράς: polka dot design

Υπεύθυνη έκδοσης: Υβόνη Καρούδη

Διορθώσεις: Κατερίνα Βασιλοπούλου

Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Μαρούλα Κλιάφα, 2019

Copyright © για την εικονογράφηση του εξωφύλλου Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ
(Εκδόσεις Πατάκη), 2019

Πρώτη έκδοση από τις εκδόσεις Μεταίχιμο, 2011

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Οκτώβριος 2019

ΚΕΤ Γ395 ΚΕΠ 695/19 ISBN 978-960-16-8389-8

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,

ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.100.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078

ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΡΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,

ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55

Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Στον Κωστή, για τα πενήντα χρόνια
της κοινής μας ζωής*

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Κάτι σαν πρόλογος.....	11
Πό-λε-μος.....	13
Κοιμηθήκαμε σκλάβοι και ξυπνήσαμε ελεύθεροι....	25
Ένας τσολιάς πελεκάει το δέντρο του φασισμού....	39
Ο μπαμπάς μπορεί να έπαθε αμνησία.....	45
Ο ουρανός βρέχει βόμβες.....	49
Χάιλ Χίτλερ.....	61
Διαταγή γερμανική και τα σκυλιά δεμένα.....	68
Μερόνυχτα κατοχής.....	71
Ο ακατονόμαστος.....	81
Η αρχή μιας δύσκολης χρονιάς.....	87
Ένα χαρτί πεταμένο στην αυλή.....	93
Μια στριγκλιά μέσα στη νύχτα.....	97
Ένα σπουδαίο νέο.....	104
Το βαλς του Σοπέν και ο καπετάν Κόζιακας.....	108
Η πρώτη αποστολή και το πρώτο ερωτικό φιλί.....	113
Χαΐμ: ένας μικρός ήρωας.....	119
Το αντάρτικο θεριεύει.....	123

Η πρώτη αντιστασιακή διαδήλωση.	130
Στον πάτο του πηγαδιού	133
Τα μάγια λύθηκαν.	139
Σελίδες από το ημερολόγιό μου	142
Η εξέγερση των μαθητών	151
Σελίδες από το ημερολόγιό μου	156
Μια αναπάντεχη επίσκεψη.	165
Τα φαινόμενα συχνά μας απατούν	170
Σελίδες από το ημερολόγιό μου	176
Ξύπνα, Ρωμιέ!	182
Σελίδες από το ημερολόγιό μου	189
Ένα τηλεφώνημα μέσα στη νύχτα.	193
Σελίδες από το ημερολόγιό μου	199
Σιωπές και προσδοκίες	208
Η αρχή μιας καινούριας ζωής.	215
Ευχαριστίες	223
Σημειώσεις	225

ΚΑΤΙ ΣΑΝ ΠΡΟΛΟΓΟΣ

ΟΛΕΣ ΟΙ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ξεκινούν από μια ιδέα. Την ιδέα να γράψω τούτο το βιβλίο τη χρωστάω σε μια αναγνώστριά μου. Πριν από κάποια χρόνια, που ήμουν καλεσμένη σε ένα λύκειο, μια μαθήτριά με ρώτησε αν έχω ποτέ γράψει κάτι που να έχει σχέση με τη ζωή μου. Αν και στα βιβλία όλων των συγγραφέων, όπως άλλωστε και στα δικά μου, υπάρχουν διάσπαρτα βιοματικά στοιχεία, η αλήθεια είναι πως δεν έχω γράψει ποτέ ένα βιβλίο αυτοβιογραφικό. Έτσι απάντησα αρνητικά. «Κρίμα» είπε απογοητευμένο το κορίτσι. «Μια και έχετε ζήσει την Κατοχή, θα είχε ενδιαφέρον να γράψετε ένα μυθιστόρημα για εκείνη την περίοδο».

Από την ημέρα εκείνη η πρόταση της αναγνώστριάς μου στριφογύριζε στο μυαλό μου και δε με άφηνε να ησυχάσω. Η Κατοχή στη Θεσσαλία... Γιατί όχι; είπα στον εαυτό μου. Ωστόσο δε στρώθηκα αμέσως στη δουλειά. Προτίμησα να αφήσω την ιδέα να ωριμάσει.

Καθώς ο καιρός περνούσε, η σκέψη να γράψω ένα μυθιστόρημα για την Κατοχή άρχισε να ριζώνει μέσα μου. Όμως η Κατοχή είναι μια δύσκολη περίοδος. Και, για να τη ζωντανέψεις, χρειάζεται αρκετή προεργασία.

Αν και ως παιδί είχα ζήσει και γνωρίσει από πρώτο χέρι την ατμόσφαιρα εκείνης της περιόδου, χρειάστηκε

να κάνω μια μεγάλη και σε βάθος έρευνα. Οι αναμνήσεις μου δεν ήταν αρκετές.

Μελέτησα τις εφημερίδες της εποχής, αναζήτησα ιστορικές πηγές, συνέλεξα μαρτυρίες και έψαξα στο διαδίκτυο για να βρω πληροφορίες για τον πολιτισμό, τις θρησκευτικές γιορτές και τις διατροφικές συνήθειες των Εβραίων. Τις πληροφορίες αυτές μου τις επιβεβαίωσαν και τις συμπλήρωσαν φίλοι Ισραηλίτες.

Έχοντας πλέον γνώση των ιστορικών γεγονότων και της ιουδαϊκής κουλτούρας, στρώθηκα στη δουλειά. Έγραφα την ιστορία της Ρεβέκκας σαν να την είχα μέσα μου έτοιμη από καιρό. Η πρώτη γραφή βγήκε εύκολα. Η σοβαρή δουλειά άρχισε από εκεί και πέρα. Έσβηνα, αντικαθιστούσα ολόκληρες παραγράφους, διόρθωνα λέξεις και ξανάγραφα το ένα κεφάλαιο μετά το άλλο. Γιατί τίποτα καλό δε βγαίνει χωρίς πάειδεμα.

Ίσως κάποιοι αναρωτηθούν γιατί οι σημερινοί έφηβοι, χρήστες του διαδικτύου και της κινητής τηλεφωνίας, να ενδιαφερθούν για ένα θέμα παλιοκαιρίσιο, όπως είναι η Κατοχή. Η απάντηση είναι απλή. Σήμερα βιώνουμε μια κατάσταση δύσκολη. Η κρίση δεν είναι μόνο οικονομική. Είναι και κοινωνική. Οι οικογενειακοί δεσμοί έχουν χαλαρώσει, η κοινωνική συνοχή είναι ανύπαρκτη, η παραβατικότητα και η βία αποτελούν μέρος της καθημερινότητάς μας. Επομένως έχουμε ανάγκη να ξαναδούμε το παρελθόν – ο πόλεμος και η Κατοχή είναι ένα παρελθόν ζοφερό – για να αντλήσουμε από αυτό όχι μόνο γνώση και διδάγματα, αλλά και την απαραίτητη αισιοδοξία.

M. K.

ΚΟΙΜΑΜΑΙ ΒΑΘΙΑ, ύστερα από μια νύχτα γεμάτη επιπτώσεις εξαιτίας του υψηλού πυρετού – «εδώ έχουμε μια καρμπινάτη αμυγδαλίτιδα» είχε αποφανθεί ο γιατρός, που η μαμά μου είχε καλέσει εσπευσμένα.

Ξάφνου –μπαμ!– η πόρτα ανοίγει με πάταγο κι ο μικρός αδελφός μου, ο Οβαδίας, στριγκλίζει ένα «Εύπνα, υπναρού» και μ' ένα σάλτο βρίσκεται να χοροπηδάει πάνω στο κρεβάτι μου κραυγάζοντας ρυθμικά «Πό-λε-μος... πό-λε-μος...».

Σκεπάζω με το μαξιλάρι το κεφάλι μου. Όμως η αγριοφωνάρα του τρυπώνει μέσα από τα πούπουλα και χώνεται σαν βελόνα στ' αυτιά μου.

Θέλω να του φωνάξω να με αφήσει στην ησυχία μου, αλλά νιώθω τόσο αδύναμη, που προτιμώ να κάνω τον ψόφιο κοριό.

Ο Οβαδίας, λαχανιασμένος από τα πηδήματα στο σουμιέ κι απογοητευμένος από τη σιωπή μου, ρίχνεται μ' ένα γκουπ στο πάτωμα και βγαίνει τρέχοντας στην πίσω αυλή. Δυο λεπτά αργότερα τον ακούω να τραγουδάει παρέα με τον φίλο του τον Μορδοχάη τον ύμνο της ΕΟΝ.

*Στη γλυκιά μας την πατρίδα,
την τρανή κι ηρωική,
σ' είσαι πάντοτε η ελπίδα,
Νεολαία Ελληνική.*

Ο Οβαδίας το 'χει καημό να γίνει σκαπανέας. Όμως, για να γίνεις σκαπανέας, πρέπει να έχεις κλείσει τα οκτώ κι αυτός είναι μόλις έξι χρονών. Εγώ έγινα σκαπανέας πριν από δυο χρόνια και όχι να το παινευτώ, αλλά είμαι πρώτη στην ομάδα μου.

«Είσαι πειθαρχημένη και εργατική κι ο μεγάλος μας ηγέτης είναι περήφανος για σένα» μου είπε τις προάλλες η ομαδάρχισσα.

Τα βλέμματα των άλλων παιδιών καρφώθηκαν με ζήλια επάνω μου. Κι εγώ ένιωσα τα μάγουλά μου να φουντώνουν, σαν κάποιος να τους είχε βάλει φωτιά. Αργότερα που γύρισα στο σπίτι, καλοσκέφθηκα τα λόγια της ομαδάρχισσας και ξάφνου αναρωτήθηκα: Μα πού στο καλό με ξέρει ο Μεταξάς; Αυτή η σκέψη μού τριβέλιζε το μυαλό και με άφησε άυπνη όλη τη νύχτα. Τελικά αποφάσισα να μην την ξανασκεφθώ, γιατί είναι μια σκέψη επικίνδυνη, επειδή με κάνει να αμφιβάλλω για τον μεγάλο μας ηγέτη. Γιατί το ξέρουμε δα όλοι ότι οφείλουμε να εμπιστευόμαστε απόλυτα τον αρχηγό του έθνους και τον πρώτο εργάτη της χώρας μας. Αυτό είναι από τα πρώτα πράγματα που μαθαίνουμε στην ΕΟΝ.¹

Ο μπαμπάς μου, επειδή είναι βενιζελικός ως το μεδούλι, δεν εμπιστεύεται καθόλου τον κύριο Μεταξά. Όταν το είπα αυτό στον παππού Χριστόφορο, εκείνος μόρφασε και είπε:

«Φοβάμαι πως ο πατέρας σου εξελίσσεται σε μπολοσεβίκο».

Έψαξα στο λεξικό και είδα πως η λέξη «μπολοσεβίκος» σημαίνει «Ρώσος επαναστάτης».

Αχ! Γιατί αυτοί οι μεγάλοι μπερδεύουν έτσι τα πράγματα; Τι σχέση έχει ο μπαμπάς μου με τους Ρώσους επαναστάτες; Πάντως από το ξιτισμένο ύφος του παππού κατάλαβα πως το να είσαι μπολοσεβίκος δεν είναι και τόσο καλό πράγμα.

Τον περασμένο Μάρτιο ο διευθυντής του σχολείου μάς συγκέντρωσε στο προαύλιο και από έναν κατάλογο φώναξε τα ονόματα είκοσι μαθητών. Ανάμεσα σε αυτά ήταν και το δικό μου.

«Εσείς θα αποτελέσετε την ομάδα της ΕΟΝ του σχολείου μας» είπε ο διευθυντής.

Όταν το μεσημέρι ανακοίνωσα στους γονείς μου πως με διάλεξαν για την ομάδα της ΕΟΝ που θα εκπροσωπήσει το σχολείο μας στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου, ο μπαμπάς έγινε θηρίο.

«Εσύ αποκλείεται να συμμετάσχεις σε ομάδα της ΕΟΝ» δήλωσε.

«Μα έχουν γραφτεί όλες οι φίλες μου» κλαψούρισα. «Κι άλλωστε η κυρία Λουκία είπε...»

«Δε μ' ενδιαφέρει καθόλου τι σας είπε η κυρία Λουκία» με διέκοψε.

«Είπε πως είναι διαταγή. Υποχρεωτική διαταγή» ψέλλισα.

Τη στιγμή εκείνη ο μπαμπάς άναψε και κόρωσε. Με άρπαξε από τους ώμους και με ταρακούνησε.

«Σ' αυτό το σπίτι κουμάντο κάνω εγώ. Δε θέλω να ξανακούσω συζήτηση για την ΕΟΝ. Η οργάνωση αυτή είναι φασιστική. Φα-σι-στι-κή. Κατάλαβες;» κραύγασε.

Πρώτη φορά στη ζωή μου είδα τον μπαμπά τόσο θυμωμένο. Φοβισμένη, μαζεύτηκα στο καβούκι μου, ενώ ο Οβαδίας, τρομοκρατημένος από τις αγριοφωνάρες του, έμπηξε τα κλάματα. Μόνο η μαμά δεν έχασε την αυτοκυριαρχία της.

«Ασέο, ηρέμησε» είπε και κοίταξε τον μπαμπά παρακλητικά.

Όμως ο μπαμπάς δεν ηρεμούσε. Για έναν ανεξήγητο λόγο ξεφυσούσε σαν ατμομηχανή τρένου που είχε ξεμείνει από νερό.

Για ένα δυο λεπτά κανείς μας δε μιλούσε. Το μόνο που ακουγόταν στο δωμάτιο ήταν τα βαριά βήματα του μπαμπά που πήγαινε πάνω κάτω και τα πνιχτά αναφιλητά του Οβαδία. Κι ενώ είχα την αίσθηση πως κάτι τρομακτικό μας απειλούσε, ξάφνου η φωνή της μαμάς, απαλή σαν ανοιξιάτικο αεράκι, ήρθε και καθησύχασε τους φόβους μου.

«Νομίζω, Ασέο, πως δεν είναι συνετό στους καιρούς που ζούμε να βάλουμε κι άλλους μπελάδες στο κεφάλι μας» είπε η μαμά.

Η φράση αυτή φαίνεται πως είχε κάτι το μαγικό. Περίπου σαν τη λέξη «σουσάμι» στο παραμύθι του Αλαντίν. Αμέσως η βαριά ατμόσφαιρα αλάφρυνε, ο Οβαδίας σταμάτησε τα κλάματα κι ο μπαμπάς μεταμορφώθηκε από θηρίο σε κανονικό μπαμπά. Κοίταξε τη μαμά και αναστενάζοντας πήγε να καθίσει στη συνηθισμένη του πο-

λυθρόνα. Έχωσε το κεφάλι του μέσα στις χούφτες κι έμεινε έτοι συλλογισμένος για πολλή ώρα.

Δε χρειάζεται να είσαι ιδιαίτερα ευφυής για να καταλάβεις τι ακριβώς εννοούσε η μαμά με τη φράση «κι άλλους μελάδες».

Οι «μελάδες» μας λίγο πολύ είναι γνωστοί σε όλους. Τυχαίνει, βλέπεις, να είμαστε μια οικογένεια ασυνήθιστη. Η μαμά χριστιανή κι ο μπαμπάς Ισραηλίτης.

«Εντάξει, όχι φανατικά θρησκευόμενος, πάντως Οβριός» μουρμουρίζει μέσα από τα δόντια της η θεία Ευτέρπη και –φτου, φτου– φτύνει τον κόρφο της.

Τονίζει με τέτοιο τρόπο τη λέξη «Οβριός», λες και το να είσαι Εβραίος είναι μίσημα.

Η γιαγιά Αλίκη και η αδελφή της έχουν μια καλή δικαιολογία να αντιπαθούνε τον μπαμπά.

«Βλέπεις, η οικογένειά μου ονειρευόταν για μένα το βασιλόπουλο του παραμυθιού» λέει η μαμά.

«Κι εγώ σίγουρα δεν είμαι το βασιλόπουλο του παραμυθιού. Είμαι;» ρωτάει μ' ένα πλατύ χαμόγελο ο μπαμπάς.

«Εσύ είσαι το βασιλόπουλο της καρδιάς μου» απαντάει η μαμά και του δίνει ένα σκαστό φιλί στο στόμα. Τον διάλογο αυτό τον ακούω συχνά πυκνά. Είναι κάτι σαν παιχνίδι μεταξύ τους.

Οι γονείς μου γνωριζόντουσαν από παιδιά. Στο γυμνάσιο ήταν συμμαθητές. Τελειώνοντας το σχολείο, ο μπαμπάς, που ήταν άριστος μαθητής, πήγε στην Αθήνα και σπούδασε λογιστική. Η μαμά ακολούθησε το ταλέντο της στη μουσική κι έγινε καθηγήτρια πιάνου.

Μετά την επιστροφή του στη γενέθλια πόλη, ο μπαμπάς διορίστηκε λογιστής σε μια τράπεζα. Δεν ξέρω ακριβώς τι συνέβη, όμως μια μέρα που η γιαγιά Αλίκη κουβέντιαζε εμπιστευτικά με τη θεία Ευτέρπη άρπαξε το αυτί μου πως «ο ανάρμοστος αυτός γάμος» –έτσι ακριβώς τον χαρακτήρισε η γιαγιά– οφειλόταν στην εγκυμοσύνη της μαμάς.

«Αχ, Ευτέρπη μου, αν δεν παντρεύονταν αμέσως, θα ξεσπούσε σκάνδαλο» συμπλήρωσε μ' έναν βαθύ αναστεναγμό η γιαγιά.

Κι ύστερα είπε κάτι ακόμα, αλλά το είπε τόσο σιγά, που, μολονότι τέντωσα τα αυτιά μου, δεν το άκουσα.

Παρά τον κίνδυνο να ξεσπάσει σκάνδαλο, οι δυο οικογένειες, η χριστιανική του παππού Χριστόφορου και η ισραηλιτική του παππού Οβαδία, αρνήθηκαν να συγκατανεύσουν στον γάμο. Έτσι ο μπαμπάς και η μαμά αποφάσισαν να κλεφτούν.

Την ιστορία της απαγωγής την έχω ακούσει χιλιάδες φορές. Μοιάζει λιγάκι με παραμύθι. Ο μπαμπάς, λέει, ένα βράδυ κουβάλησε μια ξύλινη σκάλα, τη στέριωσε στο παράθυρο της πίσω κάμαρας και η μαμά κατέβηκε με την ψυχή στο στόμα, μην τύχει και την πάρει χαμπάρι το σκυλί τους, η Χιονάτη. Σαν έφτασε σώα στο έδαφος, έτρεξε στο πλυσταριό, όπου είχε αποβραδís κρύψει τη βαλιτσούλα της με δυο αλλαξιές ρούχα, και, σκαρφαλώνοντας πίσω από το ποδήλατο του μπαμπά, πήραν φουλαριστοί τον δρόμο για την παλιά συναγωγή, όπου μιλημένος τους περίμενε ο ραβίνος² Γιακουέλ, θείος του μπαμπά. Ο ραβίνος Γιακουέλ είχε φροντίσει από καιρό να

διδάξει την Τορά³ στη μαμά, που ασπάστηκε τον ιουδαϊσμό και πήρε το όνομα Εσθήρ.

Μια φορά που το έφερε η κουβέντα, η γιαγιά Σαρίνα μού είπε πως ο γάμος του μπαμπά και της μαμάς έγινε σύμφωνα με τα εβραϊκά έθιμα. Αν και η ίδια δεν ήταν παρούσα στην τελετή, μου την περιέγραψε με κάθε λεπτομέρεια.

Τέσσερις φίλοι του μπαμπά οδήγησαν κάτω από το σάλι της προσευχής το ερωτευμένο ζευγάρι στον ραβίνο. Εκείνος διάβασε την κετουμπά, που αναφέρεται στους όρους και στις δεσμεύσεις της έγγαμης ζωής, και ο μπαμπάς, αφού απάγγειλε μια προσευχή-υπόσχεση, πέρασε στο δάχτυλο της μαμάς ένα χρυσό δαχτυλίδι. Στο τέλος της τελετής ο μπαμπάς έσπασε με το πόδι του ένα γυάλινο ποτήρι.

Στο σημείο αυτό ο παππούς Οβαδίας μού εξήγησε ότι το σπάσιμο του ποτηριού συμβολίζει την καταστροφή του ναού του Σολομώντα, ένα γεγονός που, όπως μου τόνισε, ο καλός Ισραηλίτης οφείλει να το θυμάται ακόμα και την ημέρα της χαράς του.

Εφτά μήνες μετά τον γάμο των γονιών μου γεννήθηκα εγώ.

Ο ερχομός μου στον κόσμο, ως διά μαγείας, έλιωσε τον πάγο που είχε φωλιάσει στις καρδιές των παππούδων μου. Ξέχασαν τις επιφυλάξεις τους, λησμόνησαν τα σκληρά λόγια που τα δυο σόγια είχαν ανταλλάξει κι όλα ανάμεσα στις δυο οικογένειες έγιναν μέλι γάλα.

Όταν ήρθε η ώρα να μου δώσουν το όνομά μου, ο μπαμπάς πρότεινε να με πούνε Σαρίνα, όπως τη μητέρα του. «Θα προτιμούσα το όνομα Ρεβέκκα» είπε η μαμά,

που την εποχή εκείνη έτυχε να διαβάξει το βιβλίο της Δάφνης ντυ Μοριέ Ρεβέκκα. Κι επειδή ο μπαμπάς δε χαλάει ποτέ το χατίρι στη μαμά, πήρα το όνομα της ηρώδας του μυθιστορήματος.

Το γενεαλογικό δέντρο της οικογένειας Μιλιονίστρα – αυτό είναι το πατρικό επίθετο της μαμάς– μοιάζει με το δέντρο του καλού και του κακού. Διαλέγετε και παίρνετε. Διαθέτει από τυχοδιώκτες, όπως τον θείο Βασίλη, τον μεγαλύτερο αδελφό του παππού Χριστόφορου, ως μακεδονομάχους, όπως τον εξάδελφο Αλέξη, που η φωτογραφία του σε μεγέθυνση δεσπόζει στο σαλόνι του σπιτιού τους. Σύμφωνα με την οικογενειακή μυθολογία, κάποιος θεός του παππού υπήρξε γνωστός λόγιος, όμως, για λόγους ανεξήγητους, καμιά εγκυκλοπαίδεια δεν αναφέρει το όνομά του.

Η οικογένεια Μιλιονίστρα, παρά το βαρύγδουπο όνομά της, που στα απλά ελληνικά σημαίνει «εκατομμυριούχος», είναι σχεδόν άφραγκη. Δηλαδή κατάφερε να μείνει σχεδόν άφραγκη εξαιτίας του πάθους του προπάππου μου Μιχάλη για τη χαρτοπαιξία. Δεκάδες κτήματα μετατράπηκαν σε μάρκες και κατατέθηκαν στην πράσινη τσόχα των δυο χαρτοπαιχτικών λεσχών που λειτουργούσαν την εποχή εκείνη στην πόλη. Το κακό συμπληρώθηκε όταν μια ωραία μέρα ο παππούς Χριστόφορος παράτησε τη δικηγορία και ασχολήθηκε με την πολιτική. Εκτός από τα τσιφλίκια –ευτυχώς μερικά ακίνητα γλίτωσαν– κατασπαταλήθηκε και όλη η προίκα σε μετρητά της γιαγιάς Αλίκης.

«Πάντως τα κοσμήματά της διασώθηκαν» λέει με ένα αινιγματικό χαμόγελο η μαμά.

Σε αντίθεση με την οικογένεια της μαμάς, η οικογένεια του μπαμπά δεν έχει καμιά περγαμινή να επιδείξει. Εκτός βέβαια από την εργατικότητά της. Η γιαγιά Σαρίνα είναι φραγκοροάφτισσα. Για τρεις δραχμές το κομμάτι ράβει παντελόνια για λογαριασμό ενός εμπόρου. Ο παππούς Οβαδίας είναι λευκοσιδηρουργός. Έχει ένα μικρό εργαστήριο στην καρδιά της αγοράς και με τσίγκο φτιάχνει διάφορα δοχεία για οικιακή χρήση. Σαν καλός Ισραηλίτης που είναι, τηρεί πάντοτε την αργία του Σαββάτου. Επειδή όμως είναι και καλός επαγγελματίας, τηρεί και την αργία της Κυριακής. Αν και οι περισσότεροι Ισραηλίτες την Κυριακή ανοίγουν τα μαγαζιά τους, ο παππούς αρνείται να το κάνει. Αν τύχει κι έχει κάποιες βιαστικές παραγγελίες, δουλεύει στο σπίτι.

Κάποιες φορές το γεγονός πως είμαι μισή χριστιανή και μισή Ισραηλίτισσα με κάνει να νιώθω λιγάκι ξεκρέμαστη. Είναι ένα παράξενο συναίσθημα. Σαν να βρίσκομαι στη μέση του ωκεανού, με το ένα πόδι μου να πατάει σε μια βάρκα και το άλλο σε μια δεύτερη. Το καλό είναι πως κανένας από τους δυο γονείς μου δεν είναι φανατικός με τη θρησκεία, αλλά και κανένας από τους παππούδες μου δεν προσπάθησε ποτέ να με προσηλυτίσει. Αυτό βοηθάει να υπάρχει μια ισορροπία ανάμεσα στα δύο σόγια. Όσο για μένα, διαβάζω με το ίδιο ενδιαφέρον τόσο την Παλαιά όσο και την Καινή Διαθήκη.

Από τις εβραϊκές ιστορίες ξεχωρίζω την ιστορία της

βασιλίσσας Εσθήρ. Η Εσθήρ, όπως και η μαμά μου, πριν ονομαστεί Εσθήρ, είχε άλλο όνομα. Την έλεγαν Αδασσά και ζούσε στα Σούσα. Ήταν, λέει, τόσο όμορφη η Αδασσά, που ο Ξέρξης, ο βασιλιάς της Περσίας, χωρίς να ξέρει ότι ήταν Εβραία, την παντρεύτηκε και την ονόμασε Εσθήρ. Μια μέρα ο μέγας αξιωματούχος Αμάν διέταξε τον Μαροδοχαίο, αυλικό και θείο της Εσθήρ, να τον προσκυνήσει. Όταν εκείνος αρνήθηκε, ο Αμάν, επειδή μισούσε τους Ιουδαίους, τον έκλεισε στη φυλακή και διέταξε να σφαγούν όλοι οι Ιουδαίοι της Περσίας. Τότε η Εσθήρ αποκάλυψε στον βασιλιά την καταγωγή της και του ζήτησε να σώσει τον λαό της. Ο Ξέρξης, συγκινημένος από το θάρρος της Εσθήρ, ελευθέρωσε τον Μαροδοχαίο και απαγχόνισε τον Αμάν.

Σε ανάμνηση της σωτηρίας των Εβραίων και για να τιμήσουμε τη βασίλισσα Εσθήρ, γιορτάζουμε το Πουρίμ. Κατά τη γνώμη μου, το Πουρίμ είναι η πιο ωραία εβραϊκή γιορτή. Την ημέρα αυτή μικροί μεγάλοι ντυνόμαστε μασκαράδες, τρώμε γλυκά παραγεμιστά με βερίκοκα και δαμάσκηνα και στέλνουμε στους φίλους μας διάφορα δώρα. Όμως το πιο διασκεδαστικό από όλα είναι πως στη γιορτή αυτή, την ώρα που ο ραβίνος στη συναγωγή διαβάξει φωναχτά την ιστορία της Εσθήρ, οι πιστοί, κάθε φορά που ακούνε το όνομα του Αμάν, για να δείξουν τον θυμό τους χτυπούν τα πόδια τους στο έδαφος, ενώ εμείς τα παιδιά στριφογυρίζουμε ροκάνες, προκαλώντας μεγάλο σαματά.

Η ιστορία της Εσθήρ, όπως είπα, είναι η αγαπημένη μου. Αντίθετα, η ιστορία του Αβραάμ δε μου αρέσει κα-

θόλου μα καθόλου. Τι κι αν ο Αβραάμ είναι ο γενάρχης της εβραϊκής φυλής; Εγώ τον αντιπαθώ. Ακούς εκεί να ετοιμάζεται να σφάξει τον γιο του Ισαάκ για να αποδείξει την πίστη του στον Θεό; Πιο ανατριχιαστική ιστορία δεν έχω ακούσει στη ζωή μου.

Αν και σπανίως πηγαίνουμε στη συναγωγή, τα μεσημέρια του Σαββάτου συνηθίζουμε, όπως όλοι οι Ισραηλίτες, να τρώμε αυγά χαμινάδας και φιχόνες, λιχουδιές και φαγητά που μαγειρεύουμε από το βράδυ της Παρασκευής σε πολύ χαμηλή φωτιά γιατί, σύμφωνα με τη Μιτσβά, δηλαδή τον εβραϊκό νόμο, απαγορεύεται το Σάββατο να κάνουμε οποιαδήποτε δουλειά, ακόμα και ν' ανάψουμε φωτιά. Ευτυχώς οι ιεροί ισραηλιτικοί κανόνες δεν απαγορεύουν τα γλέντια και τα τραγούδια. Έτσι, όταν ο καιρός το επιτρέπει, τα απογεύματα του Σαββάτου όλο το σόι του μπαμπά –ένας μεγάλος αριθμός από ρυτιδωμένους θείους, ευτραφείς θείες και συμπαθητικά ξαδέλφια– συγκεντρωνόμαστε στη μεγάλη αυλή της οικογένειας Φελλούς. Εκεί τραγουδάμε και χορεύουμε.

Η γιαγιά Αλίκη, επειδή είναι γαλλομαθής, αποκαλεί αυτές τις συνάξεις «σουαρέ». Στα σουαρέ μερικές φορές παίρνουν μέρος και οι χριστιανοί γείτονές μας. Το ίδιο έγινε και το περασμένο σαββατόβραδο. Αχ! Ήταν μια υπέροχη γιορτή. Οι δυο παππούδες μου μάλιστα μας επιφύλαξαν και μια ωραία έκπληξη. Τραγουδούσαν τη διωδία από τους «Αλιείς Μαργαριταριών» του Μπιζέ. Όταν τέλειωσαν και πιασμένοι χέρι χέρι υποκλίθηκαν, χάλασε ο κόσμος από τα χειροκροτήματα. Μόνο η γιαγιά Σαρίνα δίπλα μου έκλαιγε, αλλά ήταν, λέει, δάκρυα χαράς.

Ύστερα η χορωδία της εβραϊκής κοινότητας, με τη συνοδεία της μαντολινάτας, τραγούδησε το «Va, pensiero»⁴.

Το τραγούδι «Va, pensiero» είναι το αγαπημένο μας. Σχεδόν κάθε βράδυ, πριν πάμε για ύπνο, η μαμά το παίζει στο πιάνο κι εμείς όρθιοι δίπλα της το τραγουδάμε.

«Είναι ο ύμνος μας. Ο ύμνος της οικογένειας Σαλέμ» λέει ο μπαμπάς.

Από τις σκέψεις μου αυτές μ' έβγαλε η φωνή της μαμάς.

«Κοιμάσαι;» ρώτησε.

Κι έβαλε την παλάμη της στο μέτωπό μου να δει αν έχω ακόμα πυρετό.

«Με ξύπνησε ο Οβαδίας» γκρίνιαξα. «Έχει γίνει κακός μπελάς. Πρέπει οπωσδήποτε να τον τιμωρήσεις».

«Καλά, καλά... εντάξει» απάντησε μηχανικά η μαμά και, χωρίς να δώσει σημασία στα παράπονά μου, πήγε και άνοιξε διάπλατα τα παντζούρια.

Ύστερα στάθηκε μπροστά στο κρεβάτι μου και εντελώς ξεκάρφωτα είπε:

«Κηρύχθηκε πόλεμος».